

УДК 343.977

Лілія Валентинівна ПОЛУНІНА,

*старший викладач кафедри фінансових розслідувань
факультету підготовки, перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України*

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБИРАННЯ АБО ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ КОМЕРЦІЙНУ АБО БАНКІВСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

Розслідування незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, а також розголошення комерційної таємниці здійснюється з використанням спеціальних знань, тобто залучення спеціалістів та експертів.

Залучення спеціалістів до участі у проведенні слідчих (розшукових) дій обумовлене об'єктивними причинами: підвищенням складності слідчих (розшукових) дій у зв'язку із загальними розвитком науки, техніки; значним розвитком криміналістичної техніки; появою нових видів експертиз, заснованих на дослідженні об'єктів, відшукування, фіксація і вилучення яких пов'язані із застосуванням спеціальних знань і навиків.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України говорить, що спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду (ч. 2 ст. 71 КПК) [1].

На нашу думку, залучення спеціаліста при розслідуванні злочинів повинно здійснюватися у двох випадках:

1) у випадках обов'язкового залучення спеціаліста про проведенні слідчих (розшукових) дій. Наприклад законодавець передбачив обов'язкову участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ч. 1 ст. 226, ч. 1 ст. 227 КПК України) [1]. Не використання спеціальних знань у вказаному випадку вважається суттєвим процесуальним порушенням яке призводить до втрати доказового значення результатів таких слідчих (розшукових) дій.

2) у випадках залучення спеціаліста з огляду доцільності, тобто в оптимальному використанні спеціальних знань при розслідуванні злочинів, виходячи із інтересів наукової організації праці. Так факультативними є випадки використання спеціальних знань при проведенні обшуку (ст. 234 КПК), огляду (ст. 237 КПК), слідчого експерименту (ст. 240 КПК), освідування особи (ст. 241 КПК), отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК) та в інших слідчих (розшукових) діях. В цих випадках рішення про залучення спеціаліста приймає слідчий за власним розсудом.

Особливості залучення спеціаліста при розслідуванні незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю обумовлена специфікою розслідування злочинів вказаної категорії. При проведенні огляду і інших слідчих дій не виключена можливість модифікації або знищення комп'ютерної інформації, яка становить інтерес для слідчого і може бути доказом у кримінальному провадженні. Ситуація може бути ускладнена наявністю спільних мереж, коли, наприклад, інформація, що має значення для розслідування злочину, за секунди пересилається або модифікується, видаляється віддаленим комп'ютером в іншому приміщенні або місті. Тому, у випадку вчинення незаконного збирання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю шляхом перехоплення інформації, що циркулює у технічних засобах, під час проведення огляду місця події, огляду відповідних технічних засобів, необхідним є використання допомоги спеціалістів, зокрема, електриків, фахівців у галузі кабельного господарства, інженерів зв'язку, програмістів, фахівців із захисту інформації та інформаційних комп'ютерних систем.

За вказаних обставин із врахуванням складності проведення слідчих (розшукових) дій, особливо огляду місця події, було б доцільно доручити огляд місця події спеціалісту самостійно, попередньо надавши йому відповідні рекомендації: повідомити мету використання спеціальних знань і поставити задачі, які повинні бути виконаними з їх допомогою; створити необхідні умови для застосування спеціальних знань; попередити спеціаліста про кримінальну відповідальність за надання слідчому завідомо неправдивих результатів досліджувальної діяльності.

Огляд приміщень, в яких розташована комп'ютерна техніка, а також окремих комп'ютерів, робочих станцій, серверів, телекомунікаційних засобів та ін. також необхідно проводити слідчим за участі спеціаліста.

У вказаних випадках керівна роль залишається за слідчим, він же здійснює забезпечуючі заходи, складає протокол проведення слідчої (розшукової) дії та додатки до нього.

У деяких випадках, відповідно до вищесказаного, доцільним є використання спеціальних знань даних осіб без залучення їх до проведення слідчих (розшукових) дій. Наприклад, огляд важкодоступних місць (водойми, гори та ін.), де неможливо провести слідчі (розшукові) дії із дотриманням всіх процесуальних правил. В таких випадках мова іде не про усунення слідчого від проведення слідчої (розшукової) дії, а про розширення кола учасників слідчої дії. В такій ситуації спеціаліст буде лише надавати допомогу слідчому, використовуючи свої спеціальні знання і навички. Та обставина, що слідчий не є присутнім при здійсненні деяких операцій з пошуку і вилучення доказів, не означає, що він взагалі не має відношення до проведення даної слідчої (розшукової) дії.

З огляду на викладене вище, необхідно виробити нову тактику проведення слідчих (розшукових) дій за участю спеціаліста, врахувати його права, розширити обов'язки та передбачити відповідальність із детальним процесуальним відображенням в КПК України.

Список бібліографічних посилань: 1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4652-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.10.2019).

Одержано 16.10.2019

УДК 343.982.327

Владлена Олександрівна ПРИХОДЬКО,

викладач кафедри криміналістики

та судової експертології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

 <https://orcid.org/0000-0002-4408-6948>

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ДЕПАРТАМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ – ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Інформаційні системи Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України (далі – ДІАП) набувають особливого значення під час розслідування кримінальних проваджень в умовах дефіциту відомостей, коли у слідчого недостатньо необхідних йому даних, як для організації розслідування,